

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**SOCIOEKONOMSKI STATUS (SES) I ŠKOLSKI USPJEH DJECE I
ADOLESCENATA**

Završni magistarski rad

Majda Lukolić

Mentor: prof. dr. Sibela Zvizdić

Sarajevo, 2023. godina

SADRŽAJ

UVOD	3
ŠTA PREDSTAVLJA SOCIOEKONOMSKI STATUS (SES)	5
<i>Školska/akademska postignuća</i>	7
POVEZANOST SOCIOEKONOMSKOG STATUSA (SES) I ŠKOLSKOG USPJEHA DJECE I ADOLESCENATA	8
<i>Individualni faktori</i>	11
<i>Porodični faktori</i>	12
<i>Školski faktor</i>	13
<i>Kontekstualni model roditeljstva</i>	14
<i>Roditeljski stil</i>	15
<i>Autoritarni roditeljski stil</i>	16
<i>Autoritativni roditeljski stil</i>	17
<i>Permisivni roditeljski stil</i>	20
<i>Indiferentni roditeljski stil</i>	21
<i>Uključenost roditelja u obrazovni proces djece</i>	21
<i>Obrazovanje roditelja</i>	23
<i>Socijalni kontekst</i>	26
KAKO POBOLJŠATI ŠKOLSKA POSTIGNUĆA DJECE NIŽEG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA	28
ZAKLJUČCI	34
LITERATURA	36

SOCIOEKONOMSKI STATUS (SES) I ŠKOLSKI USPJEH DJECE I ADOLESCENATA

Majda Lukolić

Sažetak

Ovaj rad istražuje odnos između socioekonomskog statusa (SES) i akademskih postignuća djece i adolescenata. Dosadašnja istraživanja su pokazala da deca iz porodica sa niskim SES-om obično imaju lošiji školski uspeh, dok deca iz porodica sa višim SES-om imaju tendenciju da postižu bolje akademske rezultate. Navedeni disparitet se može pripisati izazovima sa kojima se suočavaju roditelji nižeg SES-a u obezbjeđivanju adekvatnih resursa i podrške za obrazovanje svoje djece. Finansijska ograničenja često dovode do nedostatka vremena i ulaganja u akademski napredak njihove djece. Nasuprot tome, roditelji sa višim SES-om imaju više resursa i mogu aktivno učestvovati u obrazovanju svoje djece. Roditeljski stilovi takođe igraju ključnu ulogu u akademskom postignuću, pored socio-ekonomskog statusa.

Rad donosi pregled istraživanja o povezanosti socioekonomskog statusa i školskog uspjeha. Cilj je objasniti ovu vezu i predložiti preventivne programe i intervencije kako bi se pružili podrška i ohrabrenje i deci i roditeljima, sa ciljem da se suprotstave negativnim efektima niskog SES-a.

Ključne riječi: socioekonomski status, školski uspjeh, akademska postignuća, preventivni programi, intervencije.

UVOD

Veliki broj dosadašnjih istraživanja koja su ispitivala uticaj različitih faktora na školski uspjeh djece i adolescenata su otkrila da presudnu ulogu imaju sociodemografske karakteristike porodice koje obuhvataju: socioekonomski status (SES), strukturu porodice, razvod, karakteristike majke, veličinu porodice, karakteristike susjedstva povezane s akademskim postignućem učenika (Barry, 2005.; Bilić, 2001.; Čudina-Obradović i Obradović, 1995.; Magdol, 1991.; Rečić, 2003.; White, 1982. prema Šimić-Šašić, Klarin, Proroković, 2011.). Ipak, socioekonomski status se izdvaja kao glavni i odlučujući faktor koji svojim uticajem na školski uspjeh djece može olakšati ili otežati njihovo akademsko postignuće.

Socioekonomski status (SES) kao indeks ukupnog socijalnog statusa u društvu, predstavlja jedan od najčešće proučavanih konstrukata u sociologiji, pedagogiji i psihologiji te je oduvijek predstavljao važno pitanje u društvenim naukama (Conger i Donnellan, 2007.; prema Li, Xu, Xia, 2019.). Razlog zbog kojeg je već opisani pojam važno pitanje koje se istražuje posljednjih trideset godina jeste činjenica da je ekonomska moć porodice povezana sa poticajnom okolinom djece, odnosom njegovih roditelja, njihovim obrazovanjem, kvalitetnim roditeljstvom, a sve zajedno ima veliki uticaj na bolji ili slabiji kognitivni razvoj djeteta, kao i njegovo akademsko postignuće, navode autori.

Nizak socioekonomski status može oslabiti kvalitet roditeljstva i imati negativan uticaj na akademski uspjeh djece. Roditelji lošeg socioekonomskog statusa puno vremena utroše pokušavajući da stvore bolje materijalne uslove, zbog čega imaju manje slobodnog vremena koje mogu provesti sa svojom djecom. Umor, iscrpljenost, stres su posljedice napornog rada koje roditelji niskog SES-a osjećaju zbog čega mogu (vrlo često nenamjerno) loše ili nikako odgovoriti na potrebe svoje djece ili se koristiti neadekvatnim odgojnim metodama poput zanemarivanja, kažnjavanja ili zlostavljanja (Engle, Black, 2008.; prema Bilić, 2016.). Za razliku od njih, roditelji višeg socioekonomskog statusa nemaju probleme te vrste, imaju mogućnosti da ulažu u svoju djecu i obezbijede im osnovne i dodatne materijale i resurse, raspoložu slobodnim vremenom, te su u mogućnosti provesti određeni dio tog vremena sa svojom djecom kako bi bili uključeni po pitanju školskih i vannastavnih aktivnosti i mogli pratiti uspjeh svoje djece.

Šimić i sar. (2010.) su dobili rezultate koji jasno upućuju na značaj ekonomske moći porodice na osnovu koje roditelji svojoj djeci mogu omogućiti materijalne uslove kako za poticajni kognitivni rast, tako i za uspješne akademske ishode. Pored navedenog, djeca imućnijih roditelja mogu uživati mnoge pogodnosti poput više osnovnih proizvoda i usluga koje podržavaju njihov razvoj te im olakšavaju postizanje dobrih rezultata u školi (Suleman , Aslam, Hussain & Shakir, 2012.). Visok SES porodice djeci može olakšati postizanje dobrih i efikasnih rezultata u školi i uveliko doprinijeti njihovom školskom postignuću kupovinom nastavnih materijala i dodatnih knjiga, praćenjem vannastavnih aktivnosti koje omogućavaju širenje znanja i spoznaja djece, upoznavanjem drugih kultura i tradicija kroz putovanja i izlete kao i posjećivanjem različitih kulturnih ustanova.

Djeca koja dolaze iz porodica sa niskim SES-om mogu biti u nezavidnoj poziciji sa smanjenim materijalnim sredstvima i izloženosti stresnim životnim okolnostima. Uprkos tome, mogu imati motivaciju i dobre navike za učenje, kojima se uz uspješne strategije za savladavanje negativnih događaja (koje nizak SES može uzrokovati) mogu postići uspješni akademski ishodi. Stoga, motivacija za učenje predstavlja preduslov za školsko postignuće djece niskog porodičnog SES-a (Chen, Kong, Gao, Mo, 2018.).

Na osnovu navedenog se može zaključiti da je ekonomska moć porodice povezana sa poticajnom okolinom djece, odnosom roditelja, njihovim obrazovanjem, kvalitetnim roditeljstvom, te da sve zajedno dovodi do dobrih kognitivnih rezultata djeteta. Razumijevanje faktora koji mogu uticati na učenje i akademska postignuća djece i adolescenata su ključna kako bi se osigurali podrška i poticaj djeci i roditeljima i zajedničkim snagama preokrenuli učinci nižeg socioekonomskog statusa.

Sve navedeno svjedoči o bitnosti ove teme i njenog istraživanja, te je cilj da se ovim radom obuhvate relevantna teorijska i empirijska saznanja, i da se kroz sljedeća pitanja pokuša dati odgovor:

1. Šta predstavlja socioekonomski status (SES)?
2. Povezanost između socioekonomskog statusa i školskog uspjeha;
3. Kako poboljšati školska postignuća djece nižeg socioekonomskog statusa?

ŠTA PREDSTAVLJA SOCIOEKONOMSKI STATUS (SES)?

Posljednjih trideset godina u svijetu je provedeno mnogo istraživanja koja u svojim nalazima ističu važnost i uticaj socioekonomskog statusa (SES) na školsko postignuće djece i adolescenata. Davis (1995.; prema Grgurević i Kuti 2006.) otkriva da povezanost SES-a i akademskog postignuća djece predstavlja vrlo čest nalaz istraživanja. Za razumijevanje samog odnosa ključno je razmotriti termin socioekonomski status koji su različiti naučnici definisali na različite načine.

Sam pojam socioekonomski status čini kombinacija socijalnog statusa, ekonomskog statusa pojedinca ili porodice, obrazovanja, profesije i posjedovanog materijala (Islam, Khan, 2017.). Mohamadou (2017.) SES posmatra kao složeni fenomen predviđen širokim spektrom varijabli koje čine kombinaciju finansijskih, profesionalnih i obrazovnih uticaja. Drugim riječima, SES je koncept koji predstavlja društveni i ekonomski položaj pojedinca ili porodice u društvu, te se često koristi kao pokazatelj društvenog i ekonomskog blagostanja. Može biti povezan sa različitim resursima i mogućnostima dostupnim pojedincima ili porodicama. Ono što je bitno naglasiti jeste da se socioekonomski status (SES) ne odnosi samo na prihod već i na obrazovna postignuća, finansijsku sigurnost i subjektivnu percepciju socijalnog statusa i socijalne klase. Može se odnositi na kvalitet života kao i prilike koje imaju ljudi u društvu i biti pouzdan prediktor širokog spektra ishoda tokom čitavog života. Također, može se mjeriti socijalnim i ekonomskim statusom članova porodice (Chen, i sar., 2018).

Teodor (2012.) ističe kako se SES može mjeriti na mnogo načina, uključujući obrazovna i stručna postignuća, izloženost siromaštvu, prihode i izloženost nepovoljnim životnim događajima poput nezaposlenosti ili porodice sa jednim roditeljem. Prema Chen i sar. (2018.) socioekonomski status se može definisati kroz tri dimenzije i to: porodični prihod, nivo obrazovanja roditelja i profesionalni prestiž roditelja. Pored toga, socioekonomski status se može podijeliti u tri kategorije, i to: visoki socioekonomski status, srednji socioekonomski status i nizak socioekonomski status čiji je cilj objasniti tri polja kojima pojedinac ili porodica mogu pripadati (Suleman, Aslam, Hussain & Shakir, 2012.).

Postavlja se pitanje kakav je uticaj SES-a na naše društvo? SES djeluje na cjelokupno ljudsko funkcionisanje pri čemu obuhvata naše fizičko i mentalno zdravlje. Slabiji SES zajedno sa svojim korelatima poput nižih obrazovnih postignuća, siromaštva i narušenog zdravlja na kraju utiče na naše društvo.

Značajan uticaj SES-a na različite aspekte društva nikako ne može zaobići područje obrazovanja. Socioekonomski status može omogućiti pristup kvalitetnijem obrazovanju, pri čemu pojedinci sa višim SES-om imaju veće mogućnosti za akademski uspjeh. Na zaposlenost i nivoe prihoda također utiče SES, pri čemu pojedinci sa višim SES-om uživaju bolje izgleda za posao i veće plate. Zdravstveni dispariteti mogu biti usko povezani sa SES-om, budući da se pojedinci slabijeg socioekonomskog porijekla suočavaju sa preprekama u zdravstvenoj zaštiti i doživljavaju lošije zdravstvene ishode. Mogućnost stanovanja i životni uslovi također mogu biti oblikovani SES-om, pri čemu pripadnici višeg SES-a sebi mogu obezbijediti smještaj boljeg kvaliteta. Nejednaka raspodjela resursa i kvaliteta života je u porastu što predstavlja dovoljno ozbiljan razlog za pokretanje i ulaganje napora s ciljem smanjenja duboke praznine u socioekonomskom statusu širom svijeta. Stoga je prepoznavanje uticaja SES-a važno u rješavanju socioekonomskog jaza, uklanjanja socioekonomskih razlika i radu ka pravednijem društvu.

Školska /akademska postignuća

Najbitnije sredstvo pomoću kojeg se mogu postići promjene u društvu jeste obrazovanje. Zahvaljujući njemu ljudi postaju mudriji, razumniji, realniji i civilizovaniji, čime mogu zastupati skupine koje mogu doprinijeti razvoju nacije kroz individualni rast. Ono što je bitno istaći jeste da na akademsko postignuće mogu djelovati različiti faktori poput socioekonomskog statusa ili položaja pojedinca u društvu, tvrde autori. Između ostalog, obrazovanje definiše i usmjerava zanimanje, prihod ili socioekonomski status (Islam, Khan, 2017.).

Školsko akademsko postignuće se može formulirati kao uspjeh učenika u školskim predmetima gdje se u razmatranje uzimaju ocjene kao pokazatelj njihovog uspjeha (Li i sar., 2020.). Školska postignuća se mogu analizirati i ocijeniti pomoću testa koji provjerava i testira učenje i razumijevanje učenika u određenim školskim predmetima, te njegovi rezultati mogu ukazivati na veće ili manje performanse u nekom predmetnom području, navode autori.

Prema Islam i Khan (2017.) akademska postignuća predstavljaju rezultat nastave koju škole daju djeci, a mogu se procijeniti na osnovu ocjena koje učenici obezbijede na testovima. Autori sugeriraju da školsko akademsko postignuće upućuje na ishode učenja učenika kojem prethodi niz planiranih i organizovanih iskustava.

POVEZANOST IZMEĐU SOCIOEKONOMSKOG STATUSA I ŠKOLSKOG USPJEHA

Posljednjih decenija veza između socioekonomskog statusa i školskog postignuća djece i adolescenata je proučavana s posebnim interesovanjem. Razlog tog interesovanja proizilazi iz činjenice da je pojam socioekonomskog statusa (SES) prepoznat kao važan i od velikog uticaja na akademska postignuća. Long i Pang (2016.) socioekonomski status (SES) prepoznaju kao glavnu odrednicu akademskog postignuća djece i adolescenata, te smatraju da razumijevanje odnosa socioekonomskog statusa i školskog uspjeha može imati važne implikacije za obrazovanje i društvo. Kao takav, socioekonomski status može uveliko odrediti individualni program obrazovanja djece i adolescenata (Islam i Khan, 2017.).

Obimna literatura svjedoči o povezanosti različitih aspekata SES-a poput obrazovanja roditelja, porodičnih prihoda sa postignućem učenika i adolescenata, o čemu će se govoriti u daljem tekstu (Chiu i Zeng, 2008., Davis-Kean, 2005., Englund, Luckner, Whaley, Egeland, 2004., Jimerson, Egeland i Teo, 1999., Tsui, 2005., prema Long i Pang, 2016.).

Nalazi istraživanja odnosa socioekonomskog statusa i akademskog uspjeha učenika i adolescenata u posljednjih devet decenija upućuju na zaključak da bolji socioekonomski status vodi do boljeg akademskog postignuća, dok su nepovoljni akademski rezultati posljedica niskog SES-a (Bornstein i Bradley, 2003., Bradley i Crowyn, 2002., Coley, 2002., Fram, Miller-Cribbs, Van Horn, 2007., Milne i Plourde, 2006., prema Long i Pang, 2016.). Resursi kojima roditelji raspolažu, odnosno socioekonomska pozadina porodice uveliko određuje kvalitet ulaganja u svoju djecu, te roditelji sa većim finansijskim kapitalom mogu više i bolje investirati u budućnost svoje djece (Dutt, Kumari, 2016.).

Vjeruje se da slabiji socioekonomski status i loši porodični uslovi mogu imati negativan uticaj na ishode školskog uspjeha djece i adolescenata i to na dva načina- direktno i indirektno. Direktno preko nemogućnosti obezbjeđivanja adekvatnih i zadovoljavajućih uslova za život (nedostatak sredstava za nabavku knjiga, školskog pribora, dodatnih aktivnosti, privatnih časova koji olakšavaju postizanje uspjeha) i

indirektno manje kvalitetnim roditeljstvom koje uključuje veću mogućnost pojave nedostatka osjetljivosti, prisutnosti, podrške ili razumijevanja i empatije roditelja za dijete (Bilić, 2016.).

Pored navedenog, vrlo je bitno spomenuti model porodičnog stresa i model porodične investicije kako bi se što bolje objasnili mehanizmi kojim slaba socioekonomska pozadina porodice može nepovoljno uticati na školski uspjeh djece. Model porodičnog stresa naglašava da ekonomske poteškoće roditelja mogu uticati na njihovo emocionalno stanje, te izazvati roditeljske sukobe, što posljedično može dovesti do promjene roditeljskog stila (Šimić i sar., 2010.). Roditelji mogu početi pokazivati manje topline, podrške, razumijevanja i empatije, te veći stepen kontrole i stogosti. Takva situacija doprinosi stvaranju emocionalnih teškoća kod djece, što može dovesti do slabijeg akademskog postignuća. Adams i Singh (1980., prema Aliyu, 2016.) su iznijeli teoriju dobrog roditelja prema kojoj slabiji prihodi mogu štetiti djeci ne zbog malih ulaganja, već jer smanjuju mogućnosti i sposobnosti roditelja da budu dobri roditelji. Pored toga, postoje dvije verzije teorije. Teorija roditeljskog stresa i teorija uzora. Prema teoriji roditeljskog stresa ograničeni resursi u porodici dovode do stresa koji utiče na sposobnosti i vještine roditelja da budu uključeni u obrazovanje svoje djece, što posljedično dovodi do lošijeg roditeljstva koje ne doprinosi socioemocionalnom razvoju djece kao i procesu njihovog obrazovanja, smatra Aliyu (2016.). Autor drugu teoriju, teoriju uzora objašnjava kroz interakciju roditelja sa svojom djecom gdje djeca preuzimaju vrijednosti, stavove, norme i ponašanja od svojih roditelja, što može pozitivno ili negativno uticati na obrazovni ishod djece, u zavisnosti od porodičnog porijekla. Model porodične investicije kao jedan od poznatijih ekonomskih pristupa ističe značajnu ulogu porodičnih materijalnih resursa, ljudskih resursa kao i socijalnog kapitala koji se odnosi na status i moć, a što doprinosi zadovoljavajućim akademskim ishodima (Bilić, 2016.). Teorija porodične investicije je također poznata kao teorija ulaganja koja naglašava roditeljsko ulaganje vremena i novca, pri čemu posebno ulažu u njihovo obrazovanje s ciljem njihove buduće dobrobiti (Aliyu, 2016.). Za razliku od povoljne materijalne pozadine porodice, materijalna oskudica onemogućava kvalitetno ulaganje u svoju djecu, što može rezultirati slabijim školskim postignućem.

Istraživači većinom otkrivaju jaku pozitivnu povezanost socioekonomskog statusa i nivoa obrazovnog uspjeha učenika i adolescenata (Chesters, Daly, 2015.;

Chesters i Daly, 2017.; Considine i Zappala, 2002.; Dammrich i Triventi, 2018.; Goss, 2015.; Perry i McConney, 2010.; Redmond, 2013., prema Chesters. 2018.).

Na osnovu podataka prikupljenih putem međunarodne PISA (*Programme for International Student Assessment*) studije ustanovljeno je da je nizak socioekonomski status porodice povezan sa niskim rezultatima djece, pri čemu su razlike između djece višeg i djece nižeg socioekonomskog statusa bile velike i statistički značajne (Ferguson, Bovaird, Mueller, 2007., prema Bilić, 2016.). Rezultati koji se baziraju na OECD – PISA međunarodnom ispitivanju impliciraju da učenici koji dolaze iz porodica s višim mjesečnim prihodima kao i učenici čiji roditelji imaju završenu barem srednju školu postižu bolje rezultate iz predmeta prirodoslovna pismenost u odnosu na učenike koji dolaze iz porodica sa nižim prihodima koji ostvaruju znatno lošije rezultate (Grgurević, Kuti, 2006.). Stoga, sasvim je opravdano primijetiti da će djeca materijalno nepovoljne pozadine svoj proces školovanja otpočeti na način koji može otežati ili narušiti njihov uspjeh i postignuće.

Veliki broj istraživanja ukazuje na činjenicu da djeca koja dolaze iz domaćinstva i zajednica sa slabim socioekonomskim statusom razvijaju akademske vještine mnogo sporije u odnosu na djecu čija je socioekonomska pozadina mnogo stabilnija (Morgan, Farikas, Hillemerer i Maczuka, 2009., prema Dutti i Kumari, 2016.).

Islam i Khan (2017.) su proveli studiju čiji je cilj bio utvrditi vezu između socioekonomskog statusa i akademskog postignuća učenika viših razreda srednje škole. Rezultati istraživanja su otkrili pozitivnu korelaciju SES-a i akademskog postignuća učenika. Pored toga, nalazi ove studije ukazuju na razliku u akademskim postignućima među različitim grupama socioekonomskog statusa.

Caro (2009.) je fokus sa do sada dobro uspostavljenom vezom između socioekonomskog porijekla i akademskog postignuća pomjerio na pitanje kako se ona razlikuje s godinama. Studija ispituje kako se jaz u školskim postignućima pripisan socioekonomskom statusu mijenja od djetinjstva do adolescencije. Rezultati istraživanja upućuju na sve veći raskorak u postignućima iz matematike između učenika koji dolaze iz porodica sa visokim SES-om i učenika čiji je porodični SES nizak. Pronađene razlike

u postignućima kod učenika različite socioekonomske pozadine se ne mijenjaju tokom osnovne škole, dok do promjena dolazi u periodu srednje škole, kada taj jaz postaje mnogo izraženiji.

Nizak socioekonomski status negativno utiče na akademski uspjeh studenata zbog nemogućnosti da se njihove potrebe zadovolje (Suleman i sar., 2012.). Isti autori navode da djeca koja dolaze iz porodica jakog socioekonomskog statusa pokazuju školska postignuća koja su bolja u odnosu na nezadovoljavajući školski uspjeh djece nižeg socioekonomskog statusa. Stoga socioekonomski status porodice predstavlja vitalni faktor koji uveliko usmjerava tok i određuje postignuće učenika. Vjerovatnoća postizanja loših rezultata u školi i napuštanja škole je veća kod studenata koji dolaze iz porodica slabog socioekonomskog statusa (Eamon, 2005., Hochschild, 2003., prema Suleman i sar. 2012.).

Uloga socioekonomskog statusa porodice u određivanju akademskog učinka njihove djece je odavno prepoznata kao značajna. Jedan od mnogobrojnih pokušaja utvrđivanja ove povezanosti je istraživanje Aliyu (2016.) čiji nalazi ukazuju na postojanje značajne veze između socioekonomskog statusa i akademskog postignuća. Aliyu (2016.) također ističe da je odnos ove dvije varijable konzistentan i SES prepoznaje kao najvažniji prediktor školskog postignuća.

Na školski uspjeh djece mogu djelovati različiti faktori, shodno tome, u narednom dijelu će se analizirati: individualni, porodični i školski faktori.

Individualni faktori

Prema Eagle, Black, (2008.) povezanost između slabog školskog uspjeha djece i niskog socioekonomskog statusa je ustanovljena u različitim zemljama i na različitim nivoima obrazovanja, iako se proces odrastanja u nepovoljnim uslovima dovodi u vezu sa neželjenim učincima na konativne (voljne) osobine poput upornosti. Pored toga, može doći do pojave niskog nivoa motivacije i samoučinkovitosti kod ove grupe djece (Shanks, Kim, Loke, Destin, 2010., prema Bilić, 2016.). Ono što je bitno primijetiti jeste da nepovoljno okruženje koje je posljedica lošijeg socioekonomskog statusa ne potiče učenje i uspjeh, dok s druge strane može negativno djelovati na samopoštovanje i motivaciju (Pellino, 2016., prema Bilić, 2016.). Isti autor navodi da učenici koji dolaze iz

materijalno ugroženih porodica i koji ne uživaju privilegije materijalno situiranih su skloni postavljanu nižih ciljeva, bržem odustajanju od zadataka, većoj frustraciji, pasivnosti i nezainteresiranosti za školu.

Porodični faktori

Već je spomenut direktni i indirektni uticaj porodice na akademska postignuća djece i adolescenata. Dok se direktni uticaju mogu odnositi na obezbjeđivanje materijalnih uslova s ciljem ostvarivanja što boljih rezultata, indirektni uticaj svoj fokus stavlja na roditeljske interakcije i postupke. Direktni uticaj porodice na školski uspjeh može uključivati vrlo povoljne kao i vrlo nepovoljne uslove. Kad govorimo o izrazito nepovoljnim uslovima, ona se odnose na nedostatak osnovnih uslova poput knjiga, pribora, mjesta za učenje, interneta, mogu uključivati čak i neadekvatnu prehranu ili život u tamnim, zapuštenim, slabo ili nikako osvijetljenim, vlažnim i hladnim prostorima (Šimić i sar. 2011.). Ovakva vrsta neuslova može usporiti i spriječiti bilo kakav napredak po pitanju akademskog postignuća djece, a njihovi im roditelji ne mogu omogućiti podršku za učenje ili to jedva uspijevaju uz velika odricanja. Za razliku od njih, porodice jakog socioekonomskog statusa su u prilici da svojoj djeci omoguće dobre i kvalitetne uslove i pruže podršku i pomoć u ostvarivanju potencijala svoje djece. Zahvaljujući indirektnim ili neekonomskim uslovima svjedočimo činjenici da loša materijalna pozadina i finansijski problemi mogu izazvati loš odnos među supružnicima i roditeljima što se može loše reflektirati na sam kvalitet roditeljstva, a posljedično može negativno odraziti u interakciji sa djecom (Šimić i sar. 2011.). Kvalitet odnosa između roditelja i djece znatno slabi što dovodi do odsustva topline, brižnosti, smanjene osjetljivosti na želje i potrebe djece, čak i grubog reagovanja, kažnjavanja vrlo često zlostavljanja (Šimić i sar. 2011.).

Šimić i sar. (2011.) ističu važnost roditeljske uključenosti gdje razlikuju bihevioralnu i kognitivnu uključenost. Bihevioralna uključenost roditelja se svodi na pomaganje u učenju i izradi domaćih zadataka, dok se kognitivna uključenost svodi na poticanje iskustva i aktivnosti.

Na osnovu prethodno navedenog se može donijeti zaključak kako su za ostvarivanje zadovoljavajućeg školskog uspjeha veoma bitni angažman, rad i napor

roditelja. Njihova uključenost u obavljanju školskih zadataka, nadgledanje i praćenje napretka, pomoć u učenju i nastojanje da se razviju upornost, strpljenje i predanost mogu itekako biti odlični temelji za ostvariti uspjeh. Uz sve navedene faktore, važnost podrške, roditeljskih očekivanja i poticanje obrazovnih ambicija zahtijevaju određeno ponašanje kako djece tako i njihovih roditelja.

Školski faktori

Nizak socioekonomski status dovodi do stvaranja poteškoća tokom obrazovnog procesa i u realizovanju školskih ciljeva. Prije svega, djeca koja dolaze iz porodica niskog socioekonomskog statusa imaju slične potrebe kao njihovi vršnjaci čija je materijalna pozadina na dosta zavidnijem nivou. Upoređivanje sa njima nimalo ne doprinosi javljanju pozitivnih emocija koje motivišu i pokreću, već izaziva neugodan osjećaj što može imati negativan uticaj na osjećaj lične vrijednosti (Ridge, 2009., prema Bilić, 2016.). Navedeni razlozi mogu stvoriti pogodno tlo za ismijavanje, omalovažavanje, izrugivanje i vrijeđanje djece slabe socioekonomske pozadine od strane svojih vršnjaka, smatra Bilić (2015.). Također, djeca koja dolaze iz porodica izrazito lošeg socioekonomskog statusa mogu biti najčešće žrtve vršnjaškog nasilja, tvrdi Bilić (2015.).

Kombinacija svih navedenih problema na koje materijalno deprivirana djeca mogu naići u toku svog života osigurava vrlo nepovoljan položaj i stvaranje problema u školskom funkcionisanju, što dodatno može usporiti postizanje i ostvarivanje ciljeva i zakomplikovati proces njihovog obrazovanja.

Veliki broj istraživanja povezanosti školskog uspjeha i socioekonomskog statusa upućuje na značajan uticaj različitih tipova roditeljstva i roditeljskih postupaka na uspjeh učenika u školi (Šimić i sar., 2010.). S ciljem boljeg razumijevanja ove vrste odnosa Kontekstualni model roditeljskih odgojnih uticaja može uveliko biti od pomoći.

Kontekstualni model stila roditeljstva

Navedeni model razlikuje roditeljski stil i roditeljske postupke kao dva faktora koji mogu uticati na razvojne ishode odnosno uspjeh učenika u školi (Darling i Steinberg, 1993.). Autori Kontekstualnog modela roditeljskog stila u fokus stavljaju proučavanje specifičnih roditeljskih praksi s jedne strane i karakteristike roditelja s druge. Nadalje, stil roditeljstva predstavljaju kao kontekst koji može usmjeriti uticaj roditeljskih praksi na dijete, te ističu značaj otkrivanja razlika između roditeljskog stila i roditeljske prakse koji može dati odgovor na traženo pitanje – u kojoj mjeri navedeno može imati uticaj na uspjeh u školi? Šimić i sar. (2010.) objašnjavaju da prema Kontekstualnom modelu osnovu roditeljskih odgojnih uticaja čine roditeljski ciljevi i vrijednosti poput školske uspješnosti ili vrijednovanja obrazovanja, a koji preko stila roditeljstva i roditeljskih postupaka mogu uticati na uspjeh u školi. Roditeljski postupci se odnose na samu uključenost roditelja u sve aktivnosti djece koje se tiču škole poput pomaganja i nadgledanja u izvršavanju domaćih zadataka, praćenja napretka u školi, što posljedično može imati značajan uticaj na školska postignuća. Kada govorimo o roditeljskom stilu, govorimo o indirektnom uticaju na školski uspjeh, za razliku od roditeljskih postupaka koji se odnose na direktni uticaj na školsko postignuće. Šimić i sar. (2010.) zaključuju da je indirektni uticaj roditeljskog stila poput moderatora odnosa između roditeljskih postupaka i školskog uspjeha djece.

Darling i sar. (1993.) smatraju da roditeljski stil i roditeljska praksa dijelom proističu iz ciljeva i vrijednosti koje roditelji posjeduju. U skladu sa tim, kako autori objašnjavaju Kontekstualni model, roditeljske prakse imaju direktan uticaj na razvoj specifičnog ponašanja djece koji može imati različiti spektar ponašanja (od ponašanja za stolom do školskog postignuća). Pored toga može se odraziti i na karakteristike poput sticanja određenih vrijednosti ili visokog samopoštovanja. U suštini, autori smatraju da roditeljske prakse predstavljaju mehanizme preko kojih roditelji mogu direktno uticati na svoju djecu te ih podržati i olakšati im postizanje ciljeva socijalizacije.

Uprkos tome, mehanizmi kroz koje roditeljski stil djeluje na razvoj djeteta su indirektni. Roditeljski stil može uticati na mogućnost roditelja da socijalizuje svoju djecu pri čemu mijenja djelotvornost njihovih roditeljskih praksi (Darling i sar. 1993.). S te

tačke gledišta, roditeljski stil se može posmatrati kao varijabla koja moderira odnos između određenih roditeljskih praksi s jedne strane i specifičnih razvojnih ishoda s druge, smatraju autori Kontekstualnog modela stila roditeljstva.

Na kraju, vrlo je bitno ne zanemariti činjenicu da se roditeljski stil kao i roditeljska praksa moraju uzeti u obzir kako bi se posljedice različitih tehnika socijalizacije mogle što bolje predvidjeti.

Roditeljski stil

Darling i Steinberg (1993.) Kontekstualni model roditeljski stil objašnjavaju kao skup stavova roditelja usmjerenih prema djetetu, kao i emocionalne klime kroz koju se izražavaju različiti roditeljski postupci i ponašanja. Ova ponašanja mogu uključivati ciljno usmjerena ponašanja i roditeljska ponašanja koja nisu usmjerena ka cilju. Kroz ciljno usmjerena ponašanja roditelji izvršavaju svoje roditeljske dužnosti, dok ponašanja koja nisu usmjerena ka cilju a odnose se na interakciju roditelja i djeteta uključuju geste, govor tijela, ton glasa. Autori otkrivaju da roditeljski stil obuhvata tri komponente, i to: emocionalni odnos djeteta i roditelja, roditeljsku praksu i ponašanje i roditeljski sistem vjerovanja. Te komponente usmjeravaju procese kroz koje stil roditeljstva može uticati na razvoj djeteta. Nalazi istraživanja pokazuju da roditeljska praksa kao dimenzija roditeljskog stila može biti od značaja u domeni socijalizacije kao što je akademsko postignuće (Darling i Steinberg, 1993.).

Stav koji djeca imaju prema školi, način na koji se odnose prema svojim školskim obavezama, njihov odnos prema vršnjacima i nastavnicima, kao i njihov socioemocionalni razvoj uveliko zavisi od roditeljskog odgojnog stila (Zrilić, 2005.). Također, autor navodi da kao posljedica određenog tipa roditeljskog stila zastupljenog u porodici može doći do problema u ponašanju i učenju učenika. Pozadinu takve vrste problema čine narušena porodična dinamika, loši odnosi unutar porodice, slaba interakcija između članova porodice, postupci roditelja koji odaju hladnoću, nepristupačnost i nezainteresovanost.

Tipovi roditeljskog stila koji uključuju roditeljsko ponašanje koje se javlja u širokom spektru situacija stvaraju emocionalnu klimu odgoja djece. Karakteristike ovih tipova roditeljskog stila mogu usloviti nivo motivacije i truda za školsko akademsko postignuće (Zrilić, 2005.).

Četiri tipa roditeljskog stila su: Autoritativni, Autoritarni, Permisivni i Indiferentni stil roditeljstva.

Autoritarni odgojni stil

Autoritarni odgojni stil ukazuje na roditelje koji su nisko na dimenziji topline a visoko na dimenziji nadzora i njihov odgoj uključuje namjerno i nasilno nametanje svog autoriteta, pri čemu potpuno ignoriše i zanemaruje individualnost njihove djece (Previšić, 2003.; prema Zrilić, 2005.). Ponašanje autoritarnih roditelja uključuje vrlo oskudnu komunikaciju kojom djeci nameću svoje standarde i pravila ne obazirući se pritom na bilo kakva objašnjavanja ili razloge koji bi djeci približili u kojoj mjeri je i zašto nešto dobro za njih. Prisutnost fizičkog kažnjavanja djece je u velikoj mjeri zastupljeno kod roditelja koji se služe autoritarnim odgojnim stilom. Kao posljedica autoritarnog odgojnog stila roditelja, djeca mogu postati povučena, pasivna i stidljiva (Zrilić, 2005.). Pokorno dijete postaje konformista, stapa se sa većinom i guši svoju individualnost. Svoje mišljenje, ponašanje i stavove prilagođava drugima.

Kada govorimo o odnosu autoritarnog stila roditeljstva i SES-a, postoji veliki broj nalaza koji ovu vezu potvrđuje. Naime, mnogobrojne studije su dokazale vezu između niskog SES-a i autoritarnog roditeljstva (Bluestone, Tamis-LeMonda, 1999.; Conger, 1994.; Grimm-Thomas, Perry-Jenkins, 1994.; McLoyd, 1990.; Shumow, Vandell, Posner, 1998.; prema McLoyd, 1990.). McLoyd (1990.) daje nekoliko primjera kojim argumentira svoj navod da siromaštvo ima indirektni uticaj na djecu kroz ponašanje roditelja prema njihovoj djeci. Jedan od zaključaka koji ide u prilog njegovom prethodno iznesenom stavu uključuje majke niskog SES-a koje se u odgoju njihove djece više služe disciplinom i koriste više fizičkog kažnjavanja za razliku od majki višeg SES-a. Roditelji slabog materijalnog statusa će manje podržavati svoju djecu, imati manje sluha za njihove želje i potrebe, te očekivati više poslušnosti, što znači da će takvi roditelji pribjeći autoritarnom odgojnom stilu. McLoyd (1990.) je također uočio indirektni uticaj SES-a na

roditelje da preuzmu autoritarni stil roditeljstva, pri čemu ulogu posrednika ima stres izazvan nepovoljnim materijalnim uslovima. Još jedan nalaz koji naglašava povezanost nižeg socioekonomskog statusa sa autoritarnim stilom roditeljstva jeste studija Fox i Timmerman (2007.). Pored toga, studija naglašava ulogu roditeljskog stila u određivanju vrste motivacijske orijentacije djece, pri čemu autoritarni odgojni stil vodi do ekstrinzične motivacije.

Mnogobrojna istraživanja ekonomske teškoće povezuju sa prisilnim porodičnim dinamikama, što sugerira autoritarnije roditeljstvo (Conger, 1994.; prema K. Fox, M. Timmerman, 2007.). Slična povezanost između SES-a i stila roditeljstva je otkrivena u studiji Rosier i Corsaro (1993.; prema Kelly, M. Fox, M. Timmerman, 2007.). Autori su ustanovili da roditelji koji pripadaju radničkoj klasi u većoj mjeri ističu konformizam i pravila ponašanja koji su karakteristični za autoritarni stil roditeljstva. Nadalje, autori Shumow, Vandell i Posner (1998. prema; K. Fox, M. Timmerman, 2007.) porodice slabijih materijalnih mogućnosti dovode u vezu sa pribjegavanjem grubljim i nasilnijim roditeljskim metodama u odgoju (autoritarnost).

Autoritativni odgojni stil

Za razliku od autoritarnog odgojnog stila gdje se radi o monologu roditelja, autoritativni roditeljski stil karakteriše dijalog između roditelja i djece. Pored toga, dok se autoritarni roditelji služe kontrolom, strogošću, često i fizičkim kažnjavanjem, autoritativni roditelji se oslanjaju na razum (Baumrind, 1968., prema Darling i sar., 1993.). U skladu sa tim je njegov drugi naziv Demokratski odgojni stil. Ono što je glavna odrednica ovog stila jeste visok nivo topline ali i nadzora od strane roditelja (Zrilić, 2005.). Autor upućuje na veliki stepen kontrole i postavljanje jasnih granica djeci u kombinaciji sa brigom, ljubavlju i razumijevanjem. Djeca roditelja koji praktikuju autoritativni stil su samostalna, nezavisna, imaju samopouzdanja i vrlo su uspješna. Zahvaljujući sigurnosti, emocionalnoj stabilnosti, prisutnosti roditelja i njihovoj spremnosti da pruže ljubav, toplinu i podršku svojoj djeci, ona su sposobna da istraju u svojim ciljevima i uspiju u odabranim poljima svog djelovanja. Odnos povjerenja koji ovaj odgojni stil omogućava stvara ozračje u kojem se dijete može obratiti svojim roditeljima za pomoć i zajedno sa njima otkloni poteškoće na koje u svom procesu

sazrijevanja i socijalizacije može naići . Autoritativno roditeljstvo se smatra najviše povezanim sa školskim postignućem djece i adolescenata (Darling i sar., 1993.).

Darling i sar. (1993.) na autoritativnost gledaju kao na grupu roditeljskih atributa koji uključuju visoke standarde koje roditelji djeci jasno komuniciraju, emocionalnu podršku prisutnu u svakom momentu, kao i poticanje samostalnosti i autonomije. Autori ističu kako navedena plejada atributa roditelja doprinosi razvoju instrumentalne kompetencije djece i adolescenata koja posljedično utiče na razvoj nezavisnosti, saradnje sa odraslima i vršnjacima, psihosocijalne zrelosti, te na kraju akademskog uspjeha (Darling i sar., 1993.).

U domaćinstvima sa visokim socio-ekonomskim statusom (SES), preovlađujući obrazovni stil roditeljstva često se opisuje kao demokratski i usmjeren na djecu. Ovaj stil roditeljstva naglašava kolaborativni i egalitarni pristup roditeljstvu, gdje roditelji aktivno uključuju svoju djecu u procese donošenja odluka i cijene njihovo mišljenje i autonomiju. (Hoffman, 1963.; Sears, Maccoby, Levin, 1957.; prema Hoff, Larsen, Tardif, 2002.).

Mnogobrojna istraživanja su potvrdila povezanost između školskog uspjeha djece i školskog učešća roditelja, koja varira u funkciji nivoa aktivnosti roditeljske autoritativnosti u odnosu roditelj djeteta (Steinberg, Lamborn, 1992., Dornbusch, Darling, 1992., prema Darling i sar. 1993.). Također, nalazi ukazuju na pretpostavku da su roditelji autoritativnog odgojnog stila zahvaljujući svom odnosu prema djeci kojim potiču na diskusiju i ne negiraju perspektivu adolescenata, efikasniji u školskim aktivnostima, praćenju i pomaganju, čime adolescente potiču i motivišu da donose inteligentne odluke (Stevenson, Baker, 1987., prema Darling i sar. 1993.).

Pored spomenutog odnosa roditeljskog stila i školskog postignuća, bitno je spomenuti odnos roditeljskog stila i SES-a porodice. U skladu sa prethodno navedenim, autori Darling i Steinberg (1993.) su utvrdili da stil roditeljstva može dosegnuti različite varijacije pod uticajem SES-a i ponudili značajne dokaze koji idu u prilog ovoj tvrdnji. Bronfenbrenner (1958.) govori o razlikama u roditeljskom stilu u zavisnosti od socijalne klase porodice. Naime, odnos roditelja i djece u srednjoj klasi je opisan kao ravnopravan, dok isti odnos u radničkoj klasi svoj fokus stavlja na održavanje reda i mira. McLoyd (1990.) istražuje odnos SES-a i roditeljskog stila i navodi da siromaštvo može imati

negativan uticaj na roditeljstvo i oslabiti njegov potencijal za podržavajuće, dosljedno i uključeno roditeljstvo.

Drugi istraživači otkrivaju sličnu povezanost između SES-a i stila roditeljstva. Studija autora Rosier i Corsaro (1993.; prema Kelly, M. Fox, M. Timmerman, 2007.) potvrđuje povezanost SES-a i odgojnog stila i ističe da roditelji koji dolaze iz srednje i više klase naglašavaju samousmjeravanje (tipično za autoritativni odgojni stil).

Jedno od mnogobrojnih istraživanja koje je ispitivalo uticaj SES-a na roditeljski stil nudi nalaz koji svjedoči o manjim verbalnim reakcijama i češćem pribjegavanju oštrijim kaznama kod roditelja slabijeg SES-a u odnosu na one čiji je SES viši (Nacionalno istraživačko vijeće i Institut za medicine, 2000.; prema Hoff i sar., 2002.). Ista studija navodi na zaključak kako su za pozitivan ishod djece neophodni manje stroga disciplina i autoritativni roditeljski stil koji se kod roditelja niskog SES-a trebaju ohrabriti i motivisati. Važno je ne zanemariti povezanost visokokvalitetnog roditeljstva sa nivoom obrazovanja roditelja kao bitne komponente socioekonomskog statusa. Ovaj faktor može uticati na roditeljske ishode koji podrazumijevaju komunikaciju sa djecom, prirodu disciplinskih praksi i stil roditeljstva (Hoff i sar. 2002.).

Vrlo je bitno naglasiti važnost zanimanja roditelja koje je pored obrazovanja u korelaciji sa roditeljstvom. Rezultati studije koja je uključivala heterogeni uzorak adolescenata u Kaliforniji pokazuju da porodice sa višim roditeljskim obrazovanjem pokazuju veću sklonost autoritativnom odgojnom stilu u odnosu na porodice sa nižim roditeljskim obrazovanjem (Dornbush, Ritter, Leiderman, Roberts, 1987.; prema Hoff i sar. 2002.).

Istraživanje provedeno u Egiptu s ciljem utvrđivanja odnosa SES-a i roditeljskog stila dodatno nudi dokaze koji potvrđuju njihovu međusobnu povezanost o čemu svjedoče rezultati koji su pokazali da su majke s niskim nivoom obrazovanja pribjegavale manje autoritativnom roditeljstvu u odnosu na majke s višim nivoom obrazovanja (Von der Lippe, 1999; prema Hoff i sar. 2002.).

Autori (Porumbo, Necsoi, 2013.) naglašavaju važnost roditeljskog stila i roditeljskih očekivanja i težnji kao specifičnih aspekata roditeljskog učešća koji djeluju na školske ishode. Osvrćući se na veliki broj istraživanja među kojima autori ističu istraživanje koje je u svojoj analizi uključivalo 74 dokumenata koji su sačinjavali opsežni pregledi literature i meta-analize, fokus stavljaju na pozitivnu povezanost školskog postignuća i varijabli poput: rasprave o školskim aktivnostima roditelja i djece, roditeljske težnje/očekivanja za svoju djecu i autoritativni roditeljski stil (Shute, Hansen, Underwood, 2007., prema Porumbo i sar. 2013.).

Mnoge studije čiji je predmet istraživanja odnos odgojnog stila roditelja i akademskog postignuća ukazuju na bolje školske ishode ukoliko se radi o autoritativnim roditeljima (Roche, Ensminger, Cherling, 2007., Jeynes, 2007., Shute i sar., 2007.; prema Porumbo i sar. 2013.). S obzirom na to da autoritativni roditeljski stil karakteriše stvaranje i održavanje toplog i bliskog ozračja, nudeći pritom djeci svu neophodnu ljubav, razumijevanje, povjerenje, svoju prisutnost i pristupačnost koji uz potreban nadzor i upute dovodi do psihološke autonomije. Također, zahvaljujući ovakvoj atmosferi u kojoj djeca odrastaju, vrlo je lako podstaći ih na razgovor o školskim pitanjima, ohrabriti i motivisati na dobar školski uspjeh, pri čemu će potreba djece za objašnjenjem za obrazovanjem biti uvijek zadovoljena.

Permisivni odgojni stil

Roditelji koji se u svom odgoju služe permisivnim stilom se mogu nazvati popustljivim roditeljima. Povod za takav zaključak nam daje kombinacija dimenzija topline i prihvatanja. Naime, roditelji zaštitnici su visoko na dimenzijama topline i prihvatanja ali nisko na dimenziji očekivanja i postavljanja granica. Njihove prezaštitničke sklonosti, velika briga i popustljivost stvaraju djecu kojoj nerad i nepreuzimanje odgovornosti može postati plodno tlo za nizanje neuspjeha (Zrilić, 2005.). Mnoge studije ističu povezanost popustljivog roditeljskog stila sa niskim školskim uspjehom (Roshe, Ensminger, Cherling, 2007., Jeynes, 2007., Shute i sar., 2007.; prema Porumbo i sar. 2013.).

Indiferentni odgojni stil

Indiferentni ili pasivni roditelji nisu skloni pokazivanju interesa za bilo kakve aktivnosti koje se tiču njihove djece. Oni su nisko na dimenziji topline i na dimenziji nadzora (Zrilić, 2005.). Takvi roditelji svojoj djeci nisu oslonac i komunikacija među njima se može opisati kao vrlo skromna. Stihijski roditelji koji samo postoje, ne nudeći podršku i ljubav, pritom stvarajući vrlo nesigurnu djecu, doprinose odvajanju djece od roditelja u period adolescencije zbog nebrige koja je srž njihovog odnosa. Studija autora Fox i Timmerman (2007.) naglašava ulogu roditeljskog stila u određivanju vrste motivacijske orijentacije kod djece, pri čemu otkriva da zanemarljivo roditeljstvo dovodi do amotivacije kod djece i adolescenata.

Postojeća literatura koja ispituje odnos SES-a i roditeljskih stilova naglašava važnost efekata SES-a na roditeljstvo. Ono na čemu sva istraživanja na ovu temu insistiraju jeste svjesnost o tome da roditelji različitih socioekonomskih pozadina za sobom nose različita iskustva koja ih čine različitim ljudima. U skladu sa tim roditelji različitog SES-a mogu drugačije reagirati u različitim društvenim kontekstima. Prema tome, nikako se ne smije zanemariti uticaj spomenutih razlika u roditeljstvu i okolnostima u kojima se ponašaju kao roditelji na njihove ciljeve, emocionalnoj klimi odgoja djece koju stvaraju i roditeljskim stilovima kojima pribjegavaju.

Uključenost roditelja u obrazovni proces djece

Dosadašnja istraživanja su pokušala dati odgovor na pitanje da li porodica utiče na školski uspjeh djece i u kojoj mjeri je taj uticaj izazvan nekim od faktora poput: karakteristika roditelja, njihovi specifični postupci, odgojni stilovi ili neposredno pomaganje djetetu u njegovom razvoju i učenju. Takvo kolebanje je dovelo do velikog interesa za sam pojam roditeljske uključenosti (Čudina-Obradović, 1999., prema Bedeniković Lež, 2009.).

Roditeljska se uključenost može analizirati kroz tri dimenzije, i to: količina roditeljske uključenosti, njen kvalitet i vrsta (Čudina-Obradović, 1999., prema Bedeniković Lež, 2009.). Količina uključenosti se odnosi na vrijeme koje će roditelj

provesti sa djetetom, bilo da se radi o vremenu provedenom u razgovoru, igri ili učenju. Rezultati istraživanja roditeljske uključenosti ukazuju na značajnu vezu između obrazovanja roditelja i njihove uključenosti (Sayer, Gauthier, Furstenberg, 2004., prema Bedeniković Lež, 2009.). Nalazi upućuju na zaključak da obrazovaniji roditelji raspolažu širim spektrom mogućnosti u pogledu vremena i načina za posvetiti se svojoj djeci. Vrijeme je kvalitetnije provedeno, zahtjevi su jasniji, precizniji i veći, dok su mogućnosti za opaziti i korigovati moguće greške mnogo izraženije i brojnije. Bitno je istaći da djeca koja odrastaju u obrazovnoj sredini imaju veću motivaciju za postizanjem obrazovnih dobara (Čudina-Obradović, 1999., prema Bedeniković Lež, 2009.).

Nalazi brojnih istraživanja koja su ispitivala uticaj roditeljske uključenosti na akademska postignuća djece su otkrila pozitivnu korelaciju, odnosno, što je bio viši nivo roditeljske uključenosti, školski uspjeh djece je bio bolji, učenici su bili uspješniji u učenju i usvajanju novog znanja i vještina (Čudina-Obradović, 1986., Eccles i Harold, 1996., Epstein, 2005., Epstein i Sanders., 2002., Epstein i sar., 2002., Fan i Chen., 2001., Grolnick i Slowiaczek, 1994., Henderson i Berla, 1994., Henderson i Mapp, 2002., Jeynes, 2005., Maleš, 1993., 2003., Olsen i Fuller, 2008., Pomerantz i sar. 2012., Rečić, 2003., Sanders i Sheldon, 2009., Swap, 1993., Van Voorhis i sar. 2013., Zloković, 1996., prema Sušan, Gregorović, 2017.). Mnoga druga istraživanja pokazuju da učenici čiji su roditelji aktivno uključeni u njihov proces obrazovanja kod kuće i u školi, postižu bolje rezultate u jezičnim vještinama i razvoju pismenosti, matematičkim vještinama, redovno izvršavanje zadaća, viši nivo motivacije učenika za učenje i ispunjavanje školskih obaveza (Epstein i Becker, 1982., Epstein i Van Voorhis, 2001., Epstein i sar., 2009., Green i sar., 2007., Grolnick i Slowiaczek, 1994., Henderson i Berla, 1994., Hill i sar., 2004., Izzo i sar., 1999., Olsen i Fuller, 2008., Rosić i Zloković, 2003., Fan, Williams i Wolters, 2012., Goodall i Vorhaus, 2011., Grolnick, Ryan i Deci, 1991., Grolnick i Slowiaczek, 1994., Henderson i Mapp, 2002., Olsen i Fuller, 2008., Sanders i Sheldon, 2009., prema Sušan, Gregorović, 2017.).

Nalaz studije čiji je cilj bio utvrđivanje povezanosti odgojnih stilova sa akademskim uspjehom djece pokazuju da su veća uključenost roditelja, odnosno veća prisutnost, kontrola, ispitivanje i podrška u većoj korelaciji sa školskim postignućem djece (Raboteg-Šarić, Sakoman, Brajša-Žganec, 2002.). Pored roditeljskog odgojnog

stila, nadzora i podrške, ističe se važnost same porodične atmosfere između roditelja i djece, kao i neophodnost bliskih i ravnopravnih odnosa. Rezultati ovog istraživanja su takođe ukazali na značaj obrazovnog statusa roditelja.

Može se zaključiti da veći nivo uključenosti roditelja u obrazovanje njihove djece omogućava stvaranje pozitivnog stava djece prema školi i učenju, školskim obavezama i zadaćama. Djeca, uzimajući u obzir interes svojih roditelja za njihovo obrazovanje, njihovu prisutnost i pomoć, internalizuju roditeljske pozitivne stavove prema školi, obrazovanju i učiteljima (Eccles i Harold, 1996., Epstein i sar., 2009., Epstein i Van Voorhis, 2001., Fan i Chen, 2001., Green i sar., 2007., Grolnick i Slowiaczek, 1994., Grolnick i sar., 1991., Handerson i Berla, 1994., Henderson i Mapp, 2002., Hill i Taylor, 2004., Maleš, 2003., Olsen i Fuller, 2008., Swap, 1993., prema Sušan, Gregorović, 2017.).

Jedan od specifičnih aspekata roditeljskog učešća koji djeluje na školske i akademske ishode djece jeste roditeljsko očekivanje. Na roditeljska očekivanja se gleda kao na uvjerenja ili procjene koje roditelji imaju o budućim postignućima svoje djece a koje se reflektuju kroz ocjene predmeta, nivoa obrazovanja koje učenici mogu postići u školama ili na fakultetima (Long, Pang, 2016.). Ono što je bitno spomenuti jeste da će učenici koji dolaze iz porodica sa visokim očekivanjima postići bolji akademski uspjeh u odnosu na svoje vršnjake koji dolaze iz porodica sa niskim očekivanjima (Davis Kean, 2005., Jacobs i Harvey, 2005., Vollmer, 1986., Yamamoto i Holloway, 2010.; prema Long, Pang, 2016.). Autori također ističu povezanost nekih komponenti SES-a poput porodičnih prihoda i obrazovanja roditelja sa očekivanjem roditelja.

Obrazovanje roditelja

Pored uključenosti roditelja i njihovog angažmana, nivo njihovog obrazovanja određuje nivo njihove uključenosti, što posljedično utiče na školski uspjeh djece, smatra Bedeniković Lež (2009.). Suleman (2012.) navodi da obrazovanje roditelja predstavlja vrlo bitan segment SES-a učenika i adolescenata i naglašava značajnu korelaciju između obrazovanja roditelja i školskog uspjeha učenika, dok Chesters (2016.) obrazovanje posmatra kao instrument uz pomoć kojeg se mnogobrojni nedostaci povezani sa odrastanjem u lošim socioekonomskim uslovima mogu prebroditi.

Pored toga, Chesters (2016.) ističe da je veća vjerovatnoća da će mladi ljudi čiji su roditelji fakultetski obrazovani završiti fakultet u odnosu na njihove vršnjake čiji su roditelji nižeg nivoa obrazovanja. Prednost visokoobrazovanih roditelja se ogleda u mogućnosti da podstaknu i pomognu razvoj kognitivnih sposobnosti svoje djece i obezbijede im kućno okruženje pogodno za intelektualni razvoj. Aikens i Barbarin (2008., prema Dutti i Kumari, 2016.) ističu da je inicijalna čitalačka kompetencija djece povezana sa okruženjem kućne pismenosti, odnosno brojem knjiga koje dijete posjeduje.

Suleman (2012., prema Peters i Mullis, 1997.) tvrdi da nivo obrazovanja majke ima 20% veći uticaj na akademska postignuća adolescenata u odnosu na nivo obrazovanja oca. Nalazi istraživanja upućuju na zaključak da su roditelji višeg socioekonomskog statusa više prisutni i uključeni u obrazovanje svoje djece u odnosu na one nižeg socioekonomskog statusa što posljedično vodi ka stvaranju pozitivnih stavova prema školi kao i unaprijeđenju školskih postignuća (Muller, 1993., prema Suleman i sar., 2012.).

Soharwardi (2020.) je u svojoj studiji istraživala uticaj nekih socioekonomskih faktora među kojima je i obrazovanje majki i očeva, čime je utvrdila da obrazovanje roditelja ima pozitivan i značajan uticaj na akademske ishode studenata. Ona ističe da obrazovanje majki ima značajniji uticaj na akademski uspjeh studenata u odnosu na obrazovanje očeva. Mnoga druga istraživanja su pokazala kako je obrazovanje majke veoma bitan faktor koji utiče na akademska postignuća djece i adolescenata, te su kao posljedicu uticaja imali na: „*specifične načine razgovora, igre, interakcije i čitanja s malom djecom*“ (Smith i sur., 1997. prema Lacour, Tissington, 2011. 525-527). Nalazi pokazuju da djeca obrazovanih majki postižu bolji školski uspjeh u odnosu na djecu manje obrazovanih majki (Bedeniković Lež, 2009.).

Qasem (2018.) naglašava vezu između obrazovanja roditelja i školskog uspjeha djece, te navodi da nivo obrazovanja roditelja određuje njihov način razmišljanja i ponašanja što se može odraziti na mogućnosti i vještine njihove djece da uče.

Istraživanje Gobena (2018.) je još jedno u nizu koje nivo obrazovanja roditelja smatra jednim od najbitnijih faktora koji direktno ili indirektno mogu uticati na akademsko postignuće studenata. Isti autor također naglašava veću povezanost obrazovanja majki sa školskim postignućem djece u odnosu na očeve.

Kada govorimo o akademskom ishodu studenata, oni koji dolaze iz porodica čiji su roditelji visoko obrazovani imaju statistički značajno veće šanse da upišu i završe fakultet u odnosu na studente koji dolaze iz porodice manje obrazovanih roditelja (Oloo, 2003., prema Gobena, 2018.).

Ranije navedeni rezultati o uključenosti roditelja u proces obrazovanja djece i uticaju obrazovanja roditelja na školski uspjeh djece, posebno uticaja majke, naglašavaju potrebu za razvojem što kvalitetnijih odnosa između roditelja i škole. Stoga se može zaključiti da ne smijemo podcijeniti obrazovanje roditelja kao važnog aspekta SES-a koji može uveliko doprinijeti unapređenju akademskog uspjeha djece i adolescenata. Smanjenjem učešća roditelja u proces školskog razvoja, smanjuje se i školski uspjeh djece, zaključuje Bedeniković Lež (2009.).

Socijalni kontekst

Ispitivanje uticaja šireg kulturnog konteksta na različite varijable uključuje ispitivanje kulture zapada i kulture istoka. Veliki broj studija koje su se bavile ispitivanjem tog uticaja su ukazale na razlike u akademskom postignuću, roditeljskim vjerovanjima, ciljevima i vrijednostima, te ponašanju roditelja (Brass Roth i sar., 2007.; Eng i sar., 2008.; Ogbu, 1992.; Davis-Kean, 2005.; Otsuka, 2006.; Wigfield i sar., 2006.; Chao, 2001., 1994.; Franco, 2010.; Kim i Rohner, 2002.; Leung i sar., 1998.; Payne, 2003.; Zervides i Knowles, 2007; prema Šimić-Šašić i sar. 2010.).

Istraživanje koje su proveli Šimić-Šašić i sar. (2010.) je uključivalo učenike iz Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije s ciljem istraživanja da li postoje razlike u školskom uspjehu i kvaliteti porodične interakcije među učenicima iz ovih zemalja. Studija je nastojala utvrditi da li kulturni kontekst utiče na odnos između porodične interakcije i školskog uspjeha. Istraživači su potvrdili glavnu pretpostavku da se porodične interakcije, u odnosu na školski uspjeh, mogu razlikovati u zavisnosti od kulturnog konteksta i pripadnosti jednoj od navedenih zemalja. Studija je otkrila razlike u školskom uspjehu, zadovoljstvu porodicom i percepciji usamljenosti koje se mogu pripisati društvenom kontekstu, uključujući sistem vrijednosti, uvjerenja i stavove roditelja, te kvalitete obrazovnih sistema u svakoj zemlji. Istraživanje je pokazalo da kombinacija izmjerenih porodičnih varijabli predviđa bolji školski uspjeh među učenicima u Bosni i Hercegovini u odnosu na druge dvije zemlje. Ovakvi rezultati se mogu objasniti karakteristikama kolektivističke kulture, kao što su jača društvena mreža i veći uticaj roditelja na djecu, koji su u Bosni i Hercegovini izraženiji u odnosu na druge dvije zemlje u kojima preovladava individualistička kultura. Stoga studija podržava ideju da širi društveni kontekst može imati uticaj na razlike uočene u varijablama koje se istražuju. Kulturne norme, vrijednosti i prakse unutar svake zemlje mogu doprinijeti varijacijama u porodičnim interakcijama. Ovaj nalaz naglašava značaj razmatranja socijalnog konteksta kada se ispituje odnos između faktora porodice i školskog uspjeha, pružajući uvid u to kako kulturni identiteti mogu oblikovati obrazovne ishode u različitim kontekstima.

Kulturna iskustva igraju značajnu ulogu u oblikovanju naše samopercepcije i našeg razumijevanja svijeta. U kontekstu Kine, uticaj konfucijanske kulture ima značajan uticaj na uključivanje roditelja i podršku obrazovanju njihove dece (Chen et al., 2018). Bez obzira na socioekonomski status porodice, kineski roditelji imaju tendenciju da ulažu značajno vrijeme i trud u pružanje pomoći i podrške učenju svoje djece, s ciljem podsticanja akademskog postignuća (Wong i sar.; prema Chen i sar., 2018). Ova roditeljska podrška, bez obzira na materijalne resurse porodice, ima dubok uticaj na obrazovne rezultate dece (Xiao i Liu, 2017, prema Chen i sar., 2018).

Ovakva zapažanja naglašavaju značaj kulturnih vrijednosti u oblikovanju akademskih postignuća kineske djece. Studija ističe ključnu ulogu koju kulturni kontekst igra u odnosu između socioekonomskog statusa i školskog uspjeha. Kulturološki naglasak na obrazovanju i posvećenost roditelja obezbeđivanju optimalnih uslova za učenje i sticanju akademskog znanja i veština, čak i u uslovima ograničenih resursa, značajno doprinose obrazovnim ishodima kineske dece. Stoga je od suštinske važnosti uzeti u obzir društveni i kulturni kontekst kada se ispituje interakcija između socioekonomskog statusa i akademskih postignuća u Kini. Prepoznajući utjecaj kulturnih vrijednosti, kreatori politike i edukatori mogu razviti intervencije i strategije koje su u skladu s kulturnim kontekstom i promovirati pozitivne obrazovne rezultate za kineske učenike.

KAKO POBOLJŠATI ŠKOLSKA POSTIGNUĆA DJECE NIŽEG SOCIOEKONOMSKOG STATUSA?

Socioekonomski status predstavlja ključni faktor koji ima značajan uticaj na školsko postignuće djece i adolescenata, te kao takav igra presudnu ulogu u unapređenju akademskog ishoda. Uzimajući u obzir rezultate dosadašnjih istraživanja koja su ispitivala uticaj socioekonomskog statusa na školski uspjeh djece i adolescenata, prije nego je potrebno opskrbiti se preventivnim programima i intervencijama kako bi se osigurala podrška i poticaj kako djeci tako i roditeljima, te na taj način reducirati negativni učinci niskog SES-a.

Jedan od prvih prijedloga koji se snažno preporučuju odnosi se na smanjenje nezaposlenosti ili barem pokušaj njene kontrole (Suleman i sar. 2012.). Islam i sar. (2017.) ističu da je neophodno stvoriti prilike za posao (nova radna mjesta, mogućnost napredovanja) i omogućiti ljudima da poboljšaju svoj ekonomski status, što će posljedično stvoriti pozitivan uticaj na školski uspjeh djece. Pored pokušaja smanjenja nezaposlenosti, preporučuje se da vlada poduzme potrebne korake kako bi se SES ljudi podigao. Bilić (2016.) smatra da se negativni efekti slabog socioekonomskog statusa mogu ublažiti povećanjem porodičnih prihoda, poput povećanja dječijeg doplatka koji može doprinijeti poboljšanju akademskih ishoda rizične djece. Bilić (2016.) također ističe važnost ranih intervencija čiji je cilj poticanje intelektualnog i socioemocionalnog razvoja, kao i bolje pripremljenosti za školu. Kada govorimo o kasnim intervencijama, preporučuje se da se uz pomoć lokalne zajednice učenicima i studentima koji dolaze iz porodica sa niskim socioekonomskim statusom organizuje konkretna finansijska pomoć, naglašava Bilić (2016.). Neophodno je omogućiti jednak pristup kvalitetnom obrazovanju, odnosno, potrebno je povećati njihovu izloženost školovanju, ponuditi im pomoć za učenje, osigurati stipendije i besplatne knjige, besplatne prevoze i materijale za učenje u učionici i na taj način omogućiti poboljšanje njihovog školskog učinka.

Nadalje, Suleman i sar. (2012.) ističu važnost obrazovanja majke na školski uspjeh djece, te se u skladu sa njegovom studijom stavlja naglasak na poticanje žena na obrazovanje.

Neosporan je značaj obrazovnih ustanova koje za cilj imaju poboljšanje obrazovnih ishoda učenika, stoga je veoma bitno da vlade omoguće pružanje obrazovnih objekata za učenike. Poželjno je da obrazovne vlasti ponude ljetnje i vanškolske programe koji će biti usmjereni na učenike koji dolaze iz porodica sa niskim SES-om (Alexander, Entwisle i Olson 2001. prema Caro, 2009.). Takav ljetnji program može omogućiti da učenici lakše usvoje predstojeće gradivo. Bitno je da ponuđeni programi osiguraju podršku djeci kroz razvoj vještina koje im nedostaju, poticanje intelektualnog i socioemocionalnog razvoja i bolje pripremljenosti za školu.

Caro (2009.) predlaže neakademske aktivnosti koje se ne vežu za učionicu a koje podržavaju učenje poput: posjećivanja muzeja, pozorišta, naučnih centara, biblioteka, zooloških vrtova, bavljenje sportom tokom ljetnje pauze. Programi i vannastavne aktivnosti djecu izlažu širokom spektru iskustava poput sporta, umjetnosti, muzike i nauke koje im mogu pomoći da otkriju svoje talente i interesovanja, ali ih i dodatno motivisati na rad i učenje.

Kako bi svi navedeni programi i rane i kasne intervencije bile uspješne neophodno je uključiti roditelje. Podrška u učenju koju roditelji svojoj djeci mogu ponuditi može se bitno odraziti na njihova školska postignuća, pri čemu podrška ustvari podrazumijeva poticanje djeteta na učenje, stvaranje uslova za izradu domaćih zadataka, organizaciju vremena, zajedničko čitanje kao i diskusije o školskim aktivnostima (Vizek Vidović, 2010., prema Pahić, Miljević-Riđički, 2010.). Suleman (2012.) naglašava kako se ne smije zanemariti uloga roditelja i kako njihova uključenost i učešće mogu značajno uticati na akademsku uspješnost učenika i studenata. Ohrabrivanje, razumijevanje, podrška i sudjelovanje jesu načini kojim mogu pomoći svojoj djeci u procesu obrazovanja i olakšati im postizanje školskih ciljeva. Pored toga, roditeljska uključenost podrazumijeva prisutnost roditeljskim sastancima, formalnim i neformalnim susretima s razrednicima, poželjno je i učestvovanje u događajima u školi. Ono što je također bitno spomenuti, kako navodi autor, jeste organizacija resursa, radionica i programa za roditelje

za vrijeme kojih bi produbili znanja o kvalitetnoj interakciji roditelj-dijete, kao i adekvatnom odgojnom postupanju. Jedan od ciljeva edukacije jeste osvijestiti važnost njihove prisutnosti, uključenosti i podrške kao ključnog faktora koji utiče na akademsko postignuće njihove djece. Navedeni programi bi pomogli roditeljima da shvate važnost obrazovanja, razviju roditeljske ještine i aktivno se uključe u učenje svoje djece kod kuće i u školi. Proširivanje svijesti i znanja roditelja o kvalitetnom roditeljskom stilu, ponašanju i komunikaciji može dovesti do redukcije nepovoljnih efekata loše socioekonomske pozadine (Bilić, 2016.). Ipak, poznato je da se roditelji nižeg SES-a pokušavaju snaći i opstati u vrlo teškim uslovima i borbi za egzistencijom, što se ne bi trebalo zanemariti, te se u skladu sa takvim okolnostima (nedostatak vremena, umor, iscrpljenost, stres roditelja) trebaju planirati aktivnosti i edukacije posvećene njima.

Zadnjih decenija su se mnoga istraživanja bavila temom partnerskih odnosa roditelja i škole, te naglašavala značaj istog za ostvarivanje bolje uspješnosti odgojno-obrazovnih procesa, kao i boljeg školskog uspjeha djece i adolescenata (Pahić i sar., 2010.). S ciljem što boljeg razumijevanja partnerskog odnosa roditelja i škole, autori se bave analizom dva pristupa, tradicionalnog i partnerskog. Tradicionalni pristup naglašava ulogu škole, pri čemu roditelji svoju odgovornost za obrazovanje djece povjeravaju školi (Epstein, 2009., prema Pahić i sar., 2010.), dok partnerski model ističe važnost saradnje škole i roditelja, čiji je zajednički cilj doprinos školskim postignućima djece gdje se uz zajednički rad, trud i u pozitivnoj atmosferi dogovaraju i uvažavaju uloge obje strane (Sheridan i Kratochwill, 2007., prema Pahić i sar., 2010.). Mnogi autori (Hoover-Dempsey i Jones, 1997., Hoover-Dempsey i OConnor, 2002., Hoover-Dempsey, Wilkins, Sandler, OConnor, 2004., prema Škutor, 2014.) objašnjavaju da roditelji mogu imati pasivnu ulogu u odnosu prema školi, smatrajući da odgovornost za obrazovne ishode ima isključivo škola, što je u skladu sa prethodno spomenutim tradicionalnim modelom. S druge strane, njihova aktivna uloga se može ogledati u pružanju podrške u njegovom učenju, što potvrđuje partnerski model. Stoga se može zaključiti kako odgovornost prema odgojno-obrazovnim ishodima djece pripada podjednako roditeljima i učiteljima (Hoover-Dempsey i Jones, 1997., prema Škutor, 2014.).

Bitno je istaći da komunikacija između roditelja i škole treba biti dvosmjerna i da kao takva ponudi roditeljima sve neophodne informacije o ponašanju i školskim postignućima djece (Pahić i sar., 2010.). Saradnja roditelja i škole pored podrške u učenju kao fundamentalne aktivnosti učešća roditelja u život škole može obuhvatati volontiranje u školi ili razredu, te na taj način učestvovati u kreiranju ideja kao i donošenju odluka koje se tiču obrazovnog programa. Pored navedenog, Vijeće roditelja predstavlja dobru priliku za stalnu dvosmjernu komunikaciju između škole i roditelja, zahvaljujući čemu bi roditelji mogli participirati u donošenju odluka, a uprava škole bila upoznata sa stavovima roditelja. Na koncu, zadatak škole jeste da prepozna informacije od značaja za roditelje kao i omogućiti da iste dodju do njih, pružiti im pomoć da razumiju važnost svoje uloge za školski uspjeh svoje djece, organizovati edukacije kroz koje mogu dobiti sve neophodne savjete za pomoć djetetu u učenju, podršku od strane stručnih saradnika i detaljan plan o primjeni svih oblika saradnje. Škutor (2014.) predlaže da škole mogu dozvoliti pristup učenicima roditeljskim sastancima, pri čemu učenici bi imali priliku podijeliti svoje iskustvo, doživljaje, ideje, te učestvovali u rješavanju aktuelnih problema. Na taj način cilj ostvarenja partnerskog odnosa roditelja i škole može biti dostižan, što bi zasigurno imalo pozitivan učinak na školska postignuća djece, posebno djece nižeg socioekonomskog statusa.

Suleman (2012.) ističe kako je vrlo bitno posvetiti pažnju i vrijeme obrazovanju djece kod kuće gdje bi se prema unaprijed utvrđenom rasporedu izrade, nadgledanja i provjere domaćih zadataka i studija učenika i adolescenata poboljšao njihov akademski ishod. Neophodno je da roditelji nižeg socioekonomskog statusa budu uključeni u proces obrazovanja svoje djece što je više moguće, te u skladu sa svojim mogućnostima doprinesu školskom postignuću svoje djece praćenjem njihovog školskog rada (Aliyu, 2016.).

Cedeno i sar. (2016.) ističu uticaj nastavnika i učitelja kao bitnog faktora koji svojim brižnim i efikasnim pristupom mogu povećati šanse učenika da nastave svoje školovanje. Činjenica je da učitelji i nastavnici mogu pozitivno uticati na živote djece koja dolaze iz porodica nižeg socioekonomskog statusa, te im pružiti dodatnu podršku i ohrabrenje gradeći odnos povjerenja i razumijevanja. Jedna od poznatih tehnika za

razvijanje pozitivnog odnosa nastavnika sa roditeljima obuhvata dijeljenje pozitivnih komentara o učeniku sa roditeljima, što je posebno bitno ukoliko je riječ o učenicima koji dolaze iz socijalno ugroženih porodica (Redman, 2003., prema Lacour i Tissington, 2011.). Takva vrsta komentara, tvrde autori, doprinosi stvaranju osjećaja prihvaćenosti i pripadnosti u školskom okruženju za rizične učenike i njihove roditelje. Kroz dodatna zalaganja poput dopunske nastave ili poslijenastavnih aktivnosti, uloga nastavnika i profesora može biti presudna u nastavku školovanja kao i školskog i akademskog postignuća djece i adolescenata. Li i Qiu (2018.) smatraju da učitelji i nastavnici mogu svojim pristupom uticati na stavove i ponašanja svojih učenika i tako usmjeriti tok njihovog daljeg obrazovanja. Borba sa, vrlo često, izrazito teškim preprekama koje djeca koja dolaze iz porodica sa ograničenim resursima nose na svojim plećima se može olakšati stvaranjem jačih i kvalitetnijih partnerstava između škola, porodica i zajednica (Bergeson, 2006., prema Lacour i Tissington, 2011.). Isti autori sugeriraju da takva partnerstva koja vremenom postaju čvršća mogu osigurati bolje programe i intervencije za učenike i studente koji se suočavaju sa problemima koje nizak socioekonomski status nosi.

Pored navedenog, Pellino (2007., prema Bilić, 2016.) napominje da je pomoć učitelja i nastavnika djeci koja dolaze iz porodica lošeg socioekonomskog statusa, pored pružanja podrške i razumijevanja njihove pozicije uključuje poticanje rezilijencije i motivacije za učenje, pojašnjavanje smisla učenja, pružnje pomoći u ostvarivanju ciljeva i kreiranje planova za učenje i školski uspjeh. Učitelji i nastavnici također mogu biti mentori koji će podučavati učenike nižeg SES-a i pružiti im akademske smjernice i podršku s ciljem poboljšanja vještina učenja.

Aliyu (2016.) tvrdi da se uticaj porodičnog porijekla na akademska postignuća studenata može umanjiti ukoliko obrazovne vlasti omoguće školsko okruženje i kurikulum koji može kompenzovati nepovoljne efekte slabe socioekonomske pozadine porodice, dok Porumbu i Nescoi (2013.) napominju kako je dužnost škola stvoriti obrazovnu strategiju u kojoj će i nastavnici i roditelji preuzeti uzajamnu odgovornost za akademska postignuća djece.

Potrebno je obratiti pažnju na širok spektar mogućnosti učitelja i nastavnika za pružanje pomoći djeci rizičnih skupina koji podrazumijeva stvaranje pozitivnih odnosa sa vršnjacima, kao i kreiranje školske i razredne atmosfere u kojoj će se ona osjećati sigurno i prihvaćeno (Bilić, 2016.).

Na kraju, vrlo je bitno istaći da školski uspjeh učenika i adolescenata koji dolaze iz porodica sa niskim SES-om nije problem samo njihovih roditelja već i škola i da vodeću ulogu ima državna vlast. Implementacijom postojećih strategija i intervencija je moguće stvoriti pravednije obrazovno okruženje i poboljšati školska postignuća djece i adolescenata nižeg socioekonomskog okruženja.

ZAKLJUČCI:

1. Socioekonomski status SES je koncept koji predstavlja društveni i ekonomski položaj pojedinca ili porodice u društvu i često se koristi kao pokazatelj društvenog i ekonomskog blagostanja. SES može biti povezan sa različitim resursima i mogućnostima dostupnim pojedincu ili porodici. Vrlo je važno istaći da se SES ne odnosi samo na prihod već i na obrazovna postignuća, finansijsku sigurnost i subjektivnu percepciju socijalnog statusa i socijalne klase, te kao takav se može odraziti na kvalitet života. Istraživači SES-a su stava da je opisani pojam ključni faktor koji doprinosi školskim i akademskim postignućima djece i adolescenata i da kao takav može uticati na cjelokupno ljudsko funkcionisanje.

2. Kad govorimo o povezanosti SES-a i školskog uspjeha djece i adolescenata, veliki broj nalaza upućuje na zaključak da bolji socioekonomski status vodi do boljeg akademskog postignuća, dok su nepovoljni akademski rezultati često posljedica niskog SES-a. Uticaj SES-a daleko seže, te dok jedne čine privilegovanim i pruža im sve pogodnosti i prednosti koje uživaju, druge, nažalost, sputava i otežava im na svim nivoima u procesu njihovog obrazovanja i odrastanja. Slab socioekonomski status i loši porodični uslovi mogu imati negativan uticaj na akademske ishode djece i adolescenata o čemu svjedoči prikupljena literatura na ovu temu, namećući zaključak da materijalna oskudica može dovesti do slabijeg školskog postignuća i to na dva načina – direktno i indirektno. Direktnan način se odnosi na nemogućnost obezbjeđivanja adekvatnih uslova za život (nedostatak sredstava za nabavku knjiga, školskog pribora, privatnih časova koji olakšavaju praćenje nastave), dok indirektnan način uključuje manje kvalitetno roditeljstvo čime se povećava mogućnost pojave nedostatka osjetljivosti, prisutnosti i podrške roditelja. Model porodičnog stresa i model porodične investicije dodatno pojašnjavaju mehanizam kojim slaba socioekonomska pozadina porodice može negativno uticati na školski uspjeh djece. Ekonomske teškoće roditelja mogu usloviti njihovo emocionalno stanje, dovesti do promjene u roditeljskom stilu i negativno uticati na njihove mogućnosti i sposobnosti da budu dobri roditelji. Takva situacija olakšava pojavu emocionalnih teškoća kod djece, što posljedično dovodi do slabijeg akademskog postignuća. S druge strane, ekonomski pristup naglašava značajnu ulogu porodičnih materijalnih resursa i socijalnog kapitala

(status i moć) s ciljem buduće dobrobiti i zadovoljavajućih akademskih ishoda djece i adolescenata. Na akademsko postignuće djece i adolescenata mogu uticati različiti faktori, i to: individualni, porodični i školski. Svaki od ovih faktora posebno naglašava snagu uticaja socioekonomskog statusa na školski uspjeh učenika kroz konativne (voljne) osobine, direktne ekonomske i indirektno-ekonomske porodične uslove i probleme na koje djeca i adolescenti nailaze u školskom funkcionisanju.

3. Pобољшanje školskih postignuća djece nižeg SES-a zahtijeva sveobuhvatan pristup koji se bavi različitim faktorima koji utiču na njihove obrazovne rezultate. Neke od strategija i intervencija koje se mogu primijeniti uključuje državnu vlast koja je dužna poduzeti sve korake koji su u njejoj moći kako bi se SES ljudi podigao (povećanje porodičnih prihoda, povećanje dječijeg doplatka, smanjenju nezaposlenosti ili barem pokušaja kontrole iste). Odgojno-obrazovne ustanove također imaju bitnu ulogu u smanjenju negativnih uticaja nepovoljnog SES-a na školski uspjeh djece i kao takve imaju zadatak da pruže podršku kroz poticanje intelektualnog i socio-emocionalnog razvoja djece. Inovativni programi trebaju podršku obrazovnih i socijalnih programa s ciljem podizanja akademskog postignuća djece i adolescenata koja su u riziku od školskog neuspjeha zbog loše SES pozadine porodice. Za uspješnost programa, ranih i kasnih intervencija s ciljem smanjenja negativnog djelovanja niskog SES-a, neophodna je uključenost roditelja kao i njihovo osnaživanje kroz edukacije koje ističu važnost njihovih očekivanja, uključenosti i podrške. Pored roditelja, ništa manje važna je i uloga nastavnika i učitelja čije razumijevanje, potpora, poticanje rezilijencije i motivacije za učenje doprinose školskom uspjehu djece. Umanjiti socijalne razlike i omogućiti djeci ostvarivanje njihovih potencijala i postizanje školskog postignuća, nezavisno od porodičnog porijekla i materijalnog statusa roditelja, jeste ključni zadatak svih prethodno navedenih strana koje su dužne djeci omogućiti i osigurati njihovo pravo na obrazovanje i na taj način promijeniti i olakšati njihov životni put.

LITERATURA

1. Aliyu, G. A. (2016). Influence of Socio-economic Status on Academic Achievement of Senior Secondary Students, in Nassarawa Zonal Education area of Kano State, Nigeria. *Asian Journal of Educational Research*, 4(4), 2311-6080.
2. Bilić, V. (2016). Školski uspjeh djece i mladih koji odrastaju u siromaštvu i materijalno nepovoljnim uvjetima. *Nova prisutnost*, 14(1), 91-105.
3. Bilić, V. (2015). The role of socioeconomic differences and material deprivation in peer violence. *Epiphany, Journal of Transdisciplinary Studies*, 2, 177-202.
4. Bedeniković Lež, M. (2009). Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik – časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 58 (3), 331-344.
5. Bronfenbrenner, U. (1958). Socialization and social class through time and space. In E. E. Maccoby, R. M. Newcomb, & E. L. Harley (Eds.), *Readings in social psychology*, 400-425. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
6. Chen, Q., Kong, Y., Gao, W., Mo, L. (2018). Effects of Socioeconomic Status, Parent-Child Relationship and Learning Motivation on Reading Ability. *Frontiers in Psychology*, 9, 1297.
7. Chesters, J. (2018). Status Reproduction in an Agalitarian Society: The Effects of Family Wealth on Educational Attainment, Occupational Status and Wealth in Australia. *Journal of Sociology*, 55(1), 72-89.
8. Caro, D. H. (2009). Socio-economic Status and Academic Achievement Trajectories from Childhood to Adolescence. *Canadian Journal of Education*, 32(3), 558-590.

9. Dutt, S., Kumari, P. (2016). Effect of Environmental Education on the Attitude of College Students, *International Journal of Multidisciplinary Research and Modern Education*, 2(1), 2454-6119.
10. Darling, N., Steinberg, L. (1993). Parenting Style as Context: An Integrative Model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
11. Fox, K.M., Timmerman, L.M. (2007). The Relationships Between Socioeconomic Status, Parenting Styles, and Motivation Orientation. Doi: 10.1.1.211.2936.
12. Gregurović, M., Kuti, S. (2010). Učinak socioekonomskog statusa na obrazovno postignuće učenika: Primjer PISA istraživanja, Hrvatska 2006. *Revija za socijalnu politiku*, 17(2), 179-196.
13. Gobena, G. A. (2018). Family Socio-economic Status Effect on Students' Academic Achievement at College of Education and Behavioral Sciences, Haramaya University, Eastern Ethiopia. *Journal of Teacher Education and Educators*, 7(3), 207-222.
14. Hoff, E., Laursen, B., Tardif, T. (2002). Socioeconomic Status and Parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting*, 231-252. New York: Erlbaum.
15. Islam, M. R., Khan, Z. N. (2017). Impact of socio-economic status on academic achievement among the senior secondary school students. *Educational Quest-An International Journal of Education and Applied Social Sciences*, 8(3), 643-648.
16. Li, S., Xu, Q., Xia, R. (2019). Relationship Between SES and Academic Achievement of Junior High School Students in China: The Mediating Effect of Self-Concept. *Frontiers in Psychology*, 10, 2513.

17. Long, H., Pang, W. (2016). Family Socioeconomic Status, Parental Expectations, and Adolescents' Academic Achievements: a case of China. *Educational Research and Evaluation*, 22(5-6), 283-304.
18. Lacour, M., Tissington, L. D. (2011). The effects of poverty on academic achievement. *Educational Research and Reviews*, 6(7), 522-527.
19. Li, Z., Qiu, Z. (2018). How does family background affect children's educational achievement? Evidence from Contemporary China. *Journal of Chinese Sociology*, 5(13).
20. Mohamadou, G. (2017). Children Development and Socioeconomic Status of Parents: An Analysis of Families in the Far North Region of Cameroon. *Eur Sci Journal, ESJ*, 13,331.
21. McLoyd, V. C. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: psychological distress, parenting, and socioemotional development, *Child Dev.*, 61(2), 311-46.
22. Porumbu, D., Nescoi, D. V. (2013). Relationship between Parental Involvement/ Attitude and Children's School Achievements. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 76(2013), 706-710.
23. Pahić, T., Miljević-Rižički, R., Vizek Vidović, V. (2010). Uključenost roditelja u život škole: percepcija roditelja opšte populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima. *Odgojne znanosti*, 12(2), 329-346.
24. Qasem, L. (2018). Active Parental Involvement Relationship With Socioeconomic Status and Impact on Students' Academic Performance. *International journal pedagogy of social studies*, 3(2), 123-132.

25. Raboteg-Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša-Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskog odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. Društvena istraživanja, 11(2-3), 239-263.
26. Suleman, Q., Aslam, H. D., Hussain, I., Shakir, M. (2012). Effects of Parental Socioeconomic Status on the Academic Achievement of Secondary School Students in District Karak (Pakistan). International Journal of Human Resource Studies, 2(4), 2162-3058.
27. Sušan Gregorović, K. (2017). Roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta: stavovi i praksa učitelja. Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu, 66(3), 347-377.
28. Šimić Šašić, S., Klarin, M., Proroković, A. (2011). Socioeksonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Ljetopis socijalnog rada, 18 (1), 31-62.
29. Šimić Šašić, S., Klarin, M., Proroković, A. (2011.). Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. Ljetopis socijalnog rada, 18(1), 31-62.
30. Škutor, M. (2014). Partnerstvo škole i obitelji – temelj dječjeg uspjeha. Napredak, 155(3), 209-222.
31. Teodor, M. (2012.). The Influence of Socio-economic Status on School Performance. Romanian Journal of Experimental Applied Psychology, 3(2).
32. Zrilić, S. (2005). Autoritarni odgojni stil roditelja kao prediktor školskog neuspjeha. Pedagoška istraživanja, 2(1), 125-138.